

SPRAWOZDANIE Z WYJAZDU STUDYJNEGO DO BIBLIOTEK SZWEDZKICH W DNIACH 6—19 WRZEŚNIA 1993

Wyjazd został zorganizowany przez Svenska Institutet — Instytut Szwedzki w Sztokholmie. Poświęcony był organizacji, historii i funkcjom bibliotek szwedzkich. Przewidziano wizytę w Bibliotece Królewskiej w Sztokholmie, Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali i w Bibliotece Uniwersyteckiej w Lund.

W stolicy Szwecji znalazłam się w poniedziałek 6 września. W Svenska Institutet pani Catharina Mannheimer, organizatorka mego pobytu, zapoznała mnie z programem wizyty. Pierwszy tydzień, do niedzieli 12 IX, miałam spędzić w Sztokholmie, w Bibliotece Królewskiej. Przewidziano także możliwość zwiedzenia miasta z przewodniczką. 13 i 14 IX to dni pobytu w Uppsali, w środę 15 IX przejazd na kraj państwa — do Skanii, gdzie miałam spędzić następne dwa dni. W sobotę powrót do Sztokholmu, a w niedzielę 19 IX — odlot do kraju. Tak zapowiadał się ten staż — bardzo ciekawy i pracowity.

Chciałam podzielić się wrażeniami z tych ciekawych miejsc i opisać najcenniejsze zabytki.

Biblioteka Królewska — Kungliga Biblioteket — powstała w XVII wieku, gromadząc zbiory królów dynastii Wazów, a w szczególności królowej Krystyny. Jej książki w dużej części pochodziły ze zdobyczy wojennych. W 1661 roku biblioteka otrzymała prawo egzemplarza obowiązkowego od drukarzy Sztokholmu, później rozciągnięte na drukarnie całego kraju.

W 1697 roku spłonął pałac królewski, a wraz z nim większość zbiorów. Ocalałe woluminy umieszczono w różnych budynkach mias-

ta. W pałacu znalazły się ponownie po ukończeniu odbudowy w XVIII wieku.

W 1878 roku Biblioteka Królewska otrzymała nowy budynek usytuowany w parku Humlegården. Był on zaprojektowany na 200.000 woluminów i 10 pracowników. Wśród zatrudnionych wtedy pracowników był August Strindberg.

Dwukrotnie Biblioteka otrzymywała nowe pomieszczenia — najpierw dobudowano boczne skrzydła, a w latach sześćdziesiątych za budynkiem głównym wykonano magazyn podziemny. Obecnie trwa kolejna przebudowa: konstruowany jest magazyn pod istniejącym gmachem. Na kilku poziomach, na głębokości sztokholmskiego metra, umieszczone będą wszystkie zbiory, także z magazynu za budynkiem głównym. Poprzednie pomieszczenia magazynowe mają być przebudowane na salę konferencyjną i wystawową, pokrytą szklanym dachem. Prace już trwają, część zbiorów została przewieziona do zastępczych pomieszczeń. W najbliższych 2—3 latach zostanie też całkowicie zmieniony wystrój i zagospodarowanie budynku głównego biblioteki. Na ten okres wszyscy pracownicy i zbiory umieszczeni będą w różnych lokalach na terenie Sztokholmu. Jedynie czytelnia główna zachowa obecny wystrój.

Obecnie zbiory biblioteki wynoszą prawie 3 mln woluminów, zatrudnionych jest 270 osób.

Biblioteka Królewska pełni funkcje narodowej biblioteki szwedzkiej. Posiada egzemplarz obowiązkowy (przywilej taki ma jeszcze sześć bibliotek uniwersyteckich — w Uppsali, Lund, Sztokholmie, Linköping, Gothenburg i Umeå). Książki, czasopisma, wszelkie druki przesyłane są do tych księgarni przez drukarnie. Biblioteka Królewska nie prowadzi zakupu książek szwedzkich.

Druki szwedzkie trafiają do Sekcji Szwedzkiej Działu Bibliotecznego. Są tu rejestrowane, monituje się tu braki (szczególnie czasopism), a następnie kieruje do dalszego opracowania. Książki kierowane są do Działu Bibliograficznego — Sekcja Bibliografii Narodowej. Druki ulotne, reklamówki, sprawozdania instytucji znajdują miejsce w Sekcji Materiałów Niekatalogowanych. Czasopisma oddzielane są od wydawnictw seryjnych i roczników. Prasa codzienna trafia do odrębnej sekcji.

Akcesja zakupuje książki z zagranicy, przede wszystkim Suecana Extranea — a więc wszystko co dotyczy i jest związane ze Szwecją. Poza tym dzieła z zakresu nauk społecznych — historii, archeologii, biografistyki, teologii, filozofii, filologii, literaturoznawstwa, wydania krytyczne utworów. Kupowana jest wszelka literatura referencyjna — bibliografie, katalogi, słowniki, leksykony.

Przy zakupach oraz wymianie i darach stosowana jest selekcja — językowa i terytorialna. Nabywa się książki w językach głównie zachodnich, skandynawskich i rosyjskim — tych, które są rozumiane, mogą być przez czytelników znane. Książki pochodzą z terenu Europy, Bliskiego Wschodu i Stanów Zjednoczonych. Ograniczenia te nie dotyczą Suecanów.

Dział Bibliograficzny dzieli się na dwie sekcje — Bibliografii Narodowej i Katalogowania. Sekcja Bibliografii Narodowej kataloguje i jednocześnie rejestruje w bibliografiach druki szwedzkie. Książki zagraniczne opracowywane są w sekcji katalogowania.

Bibliografia narodowa jest pełna — pokrywa wszystkie okresy. Najstarsze druki, do 1599 roku, zarejestrował Isak Collijn w trzech tomach wydanych w Uppsali w latach 1927—1938. W latach 1944—46 ten sam autor wydał bibliografię druków za lata 1600—1699. Hjalmar Linnström jeszcze w XIX wieku — w latach 1867—1884, opracował katalog książek za lata 1830—1865. Od 1878 roku ukazuje się „Svensk bokkatalog” (w kumulacjach 5—10 letnich). Bibliografia bieżąca jest wydawana od 1953 roku.

Ostatnio opracowany został okres 1700—1829. Ta część jest dostępna jedynie w komputerze, obok systemu LIBRIS.

LIBRIS jest systemem komputerowym, w którym opracowywane są książki od 1986 roku. Bazuje on na międzynarodowym formacie MARC. Dostęp do systemu mają wszystkie biblioteki naukowe. Każda książka opracowywana jest tylko raz — w tej bibliotece, która pierwsza ją otrzyma. Następne biblioteki jedynie dopisują swoje siglum. Mogą też ewentualnie uzupełnić czy poprawić opis, przydział, uwagi.

Katalogi biblioteczne rozdzielone są na trzy ciągi chronologiczne: do 1955 roku, za lata 1956—1985 oraz po 1986 roku.

W piwnicy znajdują się katalogi alfabetyczny i systematyczny do 1955 roku. Do opisów używano wtedy kartek formatu 12×18 cm, które następnie układano w trzech plikach w metalowych pudełkach. Katalog alfabetyczny za ten najstarszy okres jest jeden, natomiast na kilka ciągów dzieli się część systematyczna. Osobno uwzględniono dzieła szwedzkie (w trzech ciągach: do 1700 r., za lata 1701 — 1829 oraz 1830—1955) oraz zagraniczne.

Dalsza część katalogu umieszczona jest na parterze budynku. W latach 1956—1985 stosowano karty katalogowe międzynarodowego formatu. Nie rozdzielano już w katalogu systematycznym dzieł szwedzkich i obcych. Książki klasyfikowane są według systemu szwedzkiego SAB, stosowanego tylko w tym kraju.

Od 1986 wszystkie materiały opracowuje się w systemie komputerowym LIBRIS. W pomieszczeniu katalogów dostępne są dla czytelników końcówki komputerów, na których trwa wyszukiwanie. Wyłożono też obok bardzo czytelnie sporządzone instrukcje korzystania z komputerowego systemu LIBRIS, poza tym zawsze jest ktoś z personelu biblioteki, kto może pomóc.

Zamówienia na książki składa się na specjalnych formularzach (4 strony takiego samego tekstu, papier specjalny, od razu z kalką) w pudełku w pomieszczeniu katalogów. Realizacja rewersów trwa do dwóch godzin. Pewne utrudnienie stanowi przeprowadzana obecnie przebudowa gmachu biblioteki — część zbiorów została wywieziona poza Sztokholm. Na te materiały trzeba czekać jeden dzień.

Wypożyczyć do domu można jedynie książki obce. Druki szwedzkie otrzymywane przez bibliotekę w jednym egzemplarzu obowiązkowym traktowane są jako archiwalne i korzystać z nich można tylko w czytelni. Książki, zarówno do wypożyczenia, jak i do korzystania na miejscu, odbiera się przy ladzie przed wejściem do czytelni.

Czytelnia zachowała swój dawny wystrój, który nie będzie zmieniony w trakcie obecnej przebudowy. Wokół dużej sali na trzech poziomach wyłożony jest księgozbiór podręczny dostępny dla czytelników. Sala mieści 150 osób.

W pobliżu czytelni znajduje się pomieszczenie reprografii. Wykonywane tu są na życzenie czytelników odbitki kserograficzne (w trzech formatach), slajdy i fotografie.

Na parterze mieści się też czytelnia rękopisów. Przed salą umieszczono katalog listów, dokładnie rozpisany według nadawców i odbiorców. W samej czytelnii mieści się dalszy ciąg katalogów.

Czytelnia rękopisów jest oddzielona od pomieszczenia służbowego szklaną szybą, przesuwaną. Pozwala to na wgląd do czytelnii, kontrolę czytelników, a jednocześnie na swobodną pracę bibliotekarza, bez obawy o zakłócenie ciszy. Z pomieszczenia służbowego jest zejście do podziemnego magazynu rękopisów. Wydzielono tam dwa pomieszczenia na materiały po Selmie Lagerlöf i Auguście Strindbergu. Wśród manuskryptów wyróżniają się: rękopisy św. Brygidy, pierwsze teksty w języku szwedzkim, najstarsze zapisy prawa szwedzkiego, liczne zdobycze wojenne w Czechach i Polsce (m.in. rękopisy kroniki Długosza, katalog książek prawnych króla Zygmunta Augusta). Z Czech pochodzi najstynniejszy manuskrypt biblioteki: *Codex Gigas* — *Diabelska Biblia*. Zawiera ona *Stary i Nowy Testament* w tłumaczeniu łacińskim, *Historię Żydów*, pisma Izydora z Sewilli, *Kronikę Czech* spisaną przez Kosmę z Pragi i inne prace. Manuskrypt pochodzi z początków XIII wieku, z klasztoru w Podlasicach. Nazwa pochodzi od ilustracji przedstawiającej szatana. Według legendy mnich ukończył manuskrypt w ciągu jednej nocy z pomocą diabła, którego wezwał na pomoc. Księga ta w 1594 roku znalazła się w Pradze, skąd została wywieziona przez Szwedów w roku 1648, a następnie подарowana Bibliotece Królewskiej.

Na pierwszym piętrze mieści się czytelnia czasopism naukowych. Bieżące roczniki są wyłożone na półkach w układzie systematycznym. Z polskich tytułów obecne są między innymi „Archeion”, „Kwartalnik Historyczny”, „Przegląd Historyczny”, paryska „Kultura”.

Do 1955 roku książki przechowywano w magazynach w układzie systematycznym. Osobno umieszczono książki szwedzkie — najstarsze w dziale Rare Books (zbiory specjalne, cimelia), druki XVII i początku XVIII wieku (do r. 1829) także wydzielono dla potrzeb sporządzenia bibliografii. Później, do 1979 roku, stosowano układ chronologiczno-przedmiotowy (systematycznie w ramach danego roku), a następnie już według kolejności wpływu. Nadal jednak odrębnie przechowuje się druki obce i szwedzkie. W sygnaturze uwzględniany jest rok wydania książki, oznaczenie czy jest to publikacja szwedzka (Sv) czy zagraniczna (U), dział (przed 1980 rokiem) lub numer kolejny.

Rare Books obecnie, z powodu remontu, przechowywane są w podziemiach biurowca w Sztokholmie. Są to pomieszczenia archiwum, wyposażone w przesuwane regały, z odpowiednią klimatyzacją. Znalazły tu miejsce najstarsze druki szwedzkie, pisma urzędowe królów szwedzkich, sprawozdania wojenne, dysertacje naukowe uniwersyteckie i gimnazjalne, zbiory *Biblii* i modlitewników, dary stanowiące zwarte kolekcje (np. dotyczące łowiectwa, zabytkowych opraw, rozpraw naukowych).

Przy Bibliotece Królewskiej działają jeszcze dwie instytucje finansowane przez rząd: BIBSAM i Svenska Barnbokinstitutet.

BIBSAM — Sekretariatet för nationell planering och samordning (Office for National Planning and Co-ordination) — Biuro Narodowego Planowania i Koordynacji działa od 1 lipca 1991 roku. Jest to organizacja działająca na rzecz wszystkich bibliotek naukowych i badawczych w Szwecji, powołana w celu koordynacji i wspierania wszelkich prac bibliotecznych. Instytucja ta organizuje seminaria, konferencje, kursy, spotkania poświęcone różnym aspektom i problemom działalności bibliotek. Rozdziela corocznie prawie 6 milionów koron w formie nagród, funduszy na projekty badawcze, plany rozwojowe bibliotek. BIBSAM współpracuje z IFLA, FID, SIS i ISO.

Svenska Barnbokinstitutet (The Swedish Institut for Children's Books) — Szwedzki Instytut Książki Dziecięcej — to centrum dokumentacyjne i informacyjne o literaturze dla dzieci i młodzieży w Szwecji oraz literaturze dziecięcej szwedzkiej za granicą. Instytut powstał w 1965 roku, od 1989 roku podlega Bibliotece Królewskiej, jednak z dużą samodzielnością. Dyrektora mianuje rząd i rząd też finansuje działalność instytutu. Gromadzi się tu szwedzką literaturę dziecięcą i jej tłumaczenia. Od 1967 roku wszyscy wydawcy przysyłają instytutowi bezpłatnie jeden egzemplarz każdego druku, zebrano tu więc komplet książki dziecięcej najnowszej. Niepełny jest zestaw starszych publikacji, choć wzbogacił się ostatnio o cenne dary. Szczególnie istotny jest anonimowy dar najstarszych książek dziecięcych, z początku XVII wieku. Swoje zbiory przekazali też Astrid Lindgren i Lennart Hellsing, poeta szwedzki.

Biblioteka gromadzi też literaturę naukową o książce dla dzieci i czasopisma poświęcone tej tematyce z całego świata. W teczkach

znajdują się odbitki artykułów i prac poświęconych różnym tematom, motywom literatury dziecięcej i młodzieżowej, autorom, ilustratorom, tłumaczom.

Ze zbiorów tych korzystają studenci, badacze, wydawcy, dziennikarze i wszyscy związani zawodowo z dziećmi i publikacjami dla nich. Instytut wypożycza na zewnątrz jedynie opracowania; z książek dziecięcych, traktowanych archiwalnie, korzystać można jedynie na miejscu. Biblioteka ma katalogi kartkowe, drukowany katalog prac teoretycznych za lata 1967—1981 oraz, jako placówka badawcza, dostęp do systemu komputerowego LIBRIS.

Biblioteka Królewska dostępna jest dla wszystkich czytelników, którzy ukończyli 18 lat. Czynna jest codziennie od godziny 8.45 do godz. 20.00 (od poniedziałku do czwartku), w piątek i sobotę zamykana jest o 18.00, natomiast w niedziele udostępnia swoje zbiory w godzinach od 11.00 do 17.00. Niewielkie zmiany występują w czasie wakacji — od 1 czerwca do 31 sierpnia. Biblioteka jest wtedy otwarta w soboty tylko do 14.00, a w niedziele nieczynna.

W szatni czytelnicy mogą nabyć pocztówki i kartki z ilustracjami zaczerpniętymi z manuskryptów i starodruków biblioteki. Jest to forma reklamy książki, a jednocześnie i jakiś zarobek. Bezpłatne są natomiast informatory o bibliotece, w różnych językach (m.in. w języku rosyjskim).

Przestrzeń dostępna dla czytelników jest bardzo ograniczona. Szatnia, katalogi, czytelnia, reprografia, obok czytelnia rękopisów i niedaleko czasopism naukowych — wszystko to jest w jednym ciągu, na niewielkiej przestrzeni. Wyraźnie oddzielone pomieszczenia pracowników są niedostępne dla osób postronnych. Budynek chroni straż biblioteczna. Pokoje pracowników są przestronne i funkcjonalnie urządzone. Wszyscy pracują już z komputerami.

Następnym etapem podróży po bibliotekach Szwecji była Biblioteka Uniwersytecka w Uppsali — najstarsza i największa z księżnic tego kraju.

Carolina Rediviva powstała w 1620 roku. Król Gustaw Adolf podarował wtedy bibliotece dużą kolekcję książek, która zawierała części najstarszych zbiorów szwedzkich — klasztoru Brygidek w Vadstena, Franciszkanów ze Sztokholmu, Dominikanów z Sigtuny, Jana III

króla Szwecji. Gustaw Adolf przyznał roczne dotacje na zakupy nowości oraz utworzył specjalny oddział wojskowy, który podczas wojen w zaatakowanych krajach wyszukiwał najcenniejsze księgi. Tak spłądowano Polskę, Litwę, Czechy w czasie wojny trzydziestoletniej. Zdobycze trafiły do Uppsali.

W końcu XVII wieku zbiory liczyły ponad 30 tysięcy woluminów, w większości pochodzenia obcego. W 1692 roku biblioteka otrzymała prawo egzemplarza obowiązkowego z większych miast, w 1707 roku rozszerzone na wszystkie drukarnie w kraju. W XVIII wieku kolekcję wzbogaciły liczne dary, między innymi króla Gustawa III (korespondencja, notatki, raporty oficjalne). Literaturę naukową zaczęto kolekcjonować w wieku XIX.

W 1841 roku Biblioteka objęła nowy budynek, który, po licznych przebudowach, zajmuje do dziś. Wykonany został między innymi podziemny magazyn, zdolny wytrzymać atak atomowy, w którym przechowywane są najcenniejsze zbiory. Z braku miejsca część księgozbioru gromadzona jest poza głównym gmachem.

Obecnie biblioteka posiada egzemplarz obowiązkowy, prowadzi bogatą wymianę z wieloma instytucjami całego świata. Kupowane są także książki dla bibliotek instytutowych uniwersytetu. Zbiory obecnie liczą ponad 4 miliony woluminów.

Książki opracowywane są w systemie LIBRIS, w którym biblioteka uczestniczy jako placówka naukowa. Ponadto dla własnych zbiorów i potrzeb uruchomiła system informatyczny DISA. Wykorzystuje on opisy systemu LIBRIS, pozwala na wyszukiwanie dzieł w zbiorach uppsalskich, zamawianie przez czytelników potrzebnych prac, rejestruje czytelników i wypożyczenia.

W Dziale Opracowania katalogowane są książki obce. Druki krajowe trafiają do Działu Szwedzkiego, gdzie jedynie dopisuje się je do systemu LIBRIS i opracowuje tylko wtedy, gdy jeszcze nie egzystują w tym systemie. Przez pewien czas druki szwedzkie katalogowano w Dziale Opracowania, ale zrezygnowano z tego, by nie komplikować drogi książki i „urozmaicić” pracę bibliotekarzom Działu Szwedzkiego.

Opracowanie mieści się na piętrze, ponad salą katalogów. Jest to pomieszczenie bardzo jasne, oświetlone przez okna zewnętrzne. Pra-

cownicy mają wydzielone miejsca pracy za pomocą drewnianych, niskich ścianek, które można dowolnie przestawiać, co pozwala lepiej zagospodarować przestrzeń.

Każdy opracowujący „specjalizuje się” w innym języku. Dysponuje wszelkimi niezbędnymi bibliografiami i katalogami.

Dział Opracowania podzielił się wewnętrznie na trzy sekcje: opracowania bieżącego, wstecznego i wspomagającą bibliotekarzy wydziałowych. Najbardziej kłopotliwe jest opracowywanie wsteczne. Rozwiązano to w ten sposób, że oprócz sukcesywnego wpisywania starych książek, dodatkowo opisuje się tomy zamówione przez czytelników, nie egzystujące w pamięci komputera. Książki opracowane otrzymują kod paskowy, a dopiero potem trafiają do rąk czytelnika.

Najstarszy katalog mieścił się w trzech tomach. Potem rozbudowywany i wielokrotnie uzupełniany rozrósł się do wielu woluminów, dodatkowo uzupełnionych kartotekami pomocniczymi. W 1965 roku zaczęto używać kart formatu międzynarodowego, a w 1979 — skomputeryzowano proces opracowania. Jeszcze do 1984 roku prowadzono katalog kartkowy (jest on dostępny w czytelni), obecnie stosowany jest tylko komputer.

System DISA używany jest przez czytelników do wyszukiwania potrzebnych materiałów, zamówienia ich do wypożyczalni i ewentualnej rezerwacji. Na realizację zamówienia trzeba czekać około dwóch godzin (na książki zmagazynowane poza budynkiem głównym — jeden dzień). W wypożyczalni tomy wyłożone są na półkach, czytelnik sam odszukuje swoje nazwisko i podchodzi z książkami do wypożyczającego. Tam następuje rejestracja specjalnym czytnikiem kodu kreskowego książki i czytelnika oraz rozmagnesowanie zabezpieczającego paska metalu, wszytego w grzbiet książki. Jeżeli ktoś chce wyjść z tomem nie przeszedłszy przedtem przez wypożyczalnię, włączy się alarm zainstalowany przed wyjściem.

Carolina Rediviva ma cztery czytelnie oznaczone literami A, B, C i D. Jedna przeznaczona jest dla studentów, inne dla pracowników naukowych i piszących prace. W czytelni naukowej można zarezerwować stolik z odłożonymi dla siebie książkami. Na niektórych stołach leżą dziesiątki woluminów, z których czytelnik korzysta tak długo, jak długo potrzebuje. Jest to wielkie ułatwienie.

Rękopisy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali są bardzo dokładnie opracowane. W drukowanych katalogach uwzględnia się wszelkie informacje o manuskrypcie, jego proveniencji, czasie powstania. Czytelnicy korzystają też ze starych kartotek, dostępnych w pomieszczeniach pracowników. Magazyn rękopisów znajduje się pod ziemią, zabezpieczony dwumetrową warstwą betonu. Wejść może tylko określona grupa osób, posiadająca specjalne karty. Zamek elektroniczny odblokowuje wejście dopiero po wypisaniu na klawiaturze hasła numerycznego i jednocześnie użycia karty identyfikacyjnej.

W magazynie, za dodatkową kratą, przechowywane są najcenniejsze materiały, między innymi kopernikana. Są to w większości inkunabuły, w których zachowały się liczne marginalia i notatki znamienitego astronoma. Kopernik uzupełniał też tabele astronomiczne. Zwraca uwagę jego piękne, staranne pismo, drobne litery, które wraz z upływem lat stają się coraz mniej czytelne — można prześledzić, jak zmieniał się charakter pisma Kopernika.

Wśród rękopisów wyróżnia się wielotomowe opracowanie biologa szwedzkiego poświęcone roślinom rosnącym w Skandynawii. Zaopatrzone zostało w wiele ręcznie wykonanych ilustracji, czasami kolorowanych. Planowano całe to dzieło wydać drukiem, niestety nie dokończono edycji. Pożar zniszczył przygotowane już klocki drzeworytowe ilustracji oraz część egzemplarzy wydrukowanego pierwszego tomu.

Z rękopisów, starodruków, grafiki korzystać można w odrębnej czytelni. Wejście ograniczono drewnianymi ściankami (elementy te wykorzystano w Dziale Opracowania oraz w wypożyczalni do wydzielania stanowisk pracy). Drewniane drzwiczki, zamykane na zamek, można zwolnić przyciskiem od zewnątrz, natomiast aby czytelnik mógł wyjść, blokadę likwiduje bibliotekarz dyżurujący w czytelni.

Korzystający z czytelni mogą odłożyć potrzebne materiały na specjalnych półkach. Oddać bibliotekarzowi dyżurującemu w czytelni należy jedynie rękopisy i woluminy dużego formatu.

Na rzecz biblioteki działa pracownia konserwatorska. Zatrudnia ona 5 osób; dwa etaty są wolne. Przygotowywane są tu książki do wstawienia na półkę (ponowne sklejenie, zabezpieczenie okładki), a także wykonywane naprawy zniszczeń.

Konserwatorzy mogą tu wykonywać nie tylko drobne reperacje — podklejenie grzbietu, naderwanych stron, opraw, ale też i poważniejsze prace, jak na przykład uzupełnienie masy papierowej. W swoich pracach starają się w jak największym stopniu zachować oryginalny wygląd książki. Stosują naturalne materiały, które w przyszłości w razie potrzeby będzie można usunąć bez niszczenia książki. Ich działania mają charakter pośredni między rekonstrukcją a powstrzymaniem jedynie procesu niszczenia. Większą uwagę pracownicy konserwacji zwracają na zabezpieczenie zbiorów, stąd troska o nowe nabytki, odpowiednią wilgotność i temperaturę w magazynach, zainstalowane alarmy przeciwwodne i przeciwpożarowe. Cenne książki zabezpieczane są w specjalnych pudełkach, wykonanych bardzo starannie dla konkretnych egzemplarzy.

Konserwatorzy biorą także udział w czynnościach komisji normalizacyjnych, stowarzyszeniach bibliotecznych. Przeprowadzili badania nad stanem papieru książek przechowywanych w bibliotece w Uppsali. Według ich oceny najgorszy jest papier z lat 1850—1870. Dąży się też do wprowadzenia w książkach symbolu oznaczającego gatunek papieru, oprawy i sposób sklejenia. Znormalizowane oznaczenie miałoby decydujący wpływ na cenę książki i preferencje w nabywaniu przez biblioteki. Najwyżej cenione byłyby książki z najwyższym symbolem.

W specjalnie przygotowanym pomieszczeniu zorganizowana jest stała wystawa prezentująca najcenniejsze zabytki piśmiennictwa zgromadzone w bibliotece uniwersyteckiej. Przedstawione są tu rękopisy Mozarta (finał pierwszego aktu *Czarodziejskiego fletu*), manuskrypt dotyczący Majów, *Srebrna Biblia* (*Codex Argenteus*), *Carta Marina*.

Codex Argenteus jest obok *Carty Mariny*, największym skarbem Caroliny Redivivy. *Srebrna Biblia* to tłumaczenie Biblii na język Gotów dokonane przez Wulfila. Rękopis pochodzi z początku VI wieku, przeznaczony był prawdopodobnie dla króla Ostrogotów. Wykonany na purpurowym pergaminie, pisany srebrnym i miejscami złotym atramentem. Losy kodeksu były bardzo burzliwe. Podczas wojen po upadku królestwa Ostrogotów *Codex Argenteus* znalazł się prawdopodobnie w klasztorze na Monte Cassino. W połowie XVI wieku odnalazł się w klasztorze w Werden (Werthina), przewieziony tam

zapewne przez misjonarza ludów germańskich Ludgera. Odkryty został podczas badań nad prehistorią języków germańskich. Badania nad nim prowadziło dwóch uczonych: Georg Cassander i Canon Cornelius Wouters. Podobizna tekstu gockiego i transkrypcja łacińska wydana została przez Bonawenturę Vulcaniusa w 1597 roku. W posiadanie kodeksu wszedł następnie Rudolf II, cesarz, który przewiózł kodeks na Hradczany. W czasie wojny trzydziestoletniej *Srebrną Biblię* wywieziono do Szwecji, dla królowej Krystyny. Po jej abdykacji otrzymał *Codex Argenteus* bibliotekarz królewski — Duńczyk Isaak Vossius (królowa nie miała pieniędzy i swoje należności płaciła skarbami i szatami). Wuj Vossiusa, Franciscus Junius, przygotował opracowanie filologiczne *Biblii Gockiej* i dedykował go Magnusowi Gabrielowi de la Gardie. W 1662 roku de la Gardie wykupił *Srebrną Biblię* i ofiarował Bibliotece Uniwersyteckiej w dniu 14 czerwca 1669 roku. Wykonano wtedy nową oprawę srebrną (stare okładziny, jako zniszczone, zostały wyrzucone).

Biblia pierwotnie liczyła (prawdopodobnie) 336 kart. Obecnie *Codex Argenteus* ma 187 kart. W 1970 roku odnaleziono jeszcze jedną kartę luźną w katedrze w Speyer.

Carta Marina stanowi pierwsze dokładne przedstawienie kartograficzne Skandynawii i ziem sąsiednich. Autorem mapy jest biskup Olaus Magnus. Wysłany przez króla Gustawa I z misją dyplomatyczną do Watykanu w roku 1524, nie powrócił do kraju. Pozostał w Rzymie poświęcając się pracy literackiej i studiom historycznym. Dwanaście lat spędził pracując nad mapą, która ukazała się w Wenecji w 1539 roku. Bogato zdobiona, szczegółowa, została zaopatrzona w komentarze łacińskie (na samej mapie), niemieckie i włoskie (wydane osobno). Za bardzo obszerne komentarze do *Carty Mariny* uznać można inne dzieło Olaus Magnusa — pracę *Historia de gentibus septentrionalibus*, która ukazała się w Rzymie w 1555 roku.

Carta Marina musiała być wydana w niewielkim nakładzie. Przez wiele lat nie była znana. Dopiero w 1886 roku odnaleziono jeden egzemplarz w bibliotece w Monachium. Drugi wypłynął na aukcji w 1962 roku i został zakupiony przez bibliotekę w Uppsali.

Skania, na terenie której leży Lund, do 1658 roku należała do Danii. W Lund mieściła się siedziba biskupa Skandynawii — Szwecji,

Norwegii, Finlandii, Danii i Islandii. W początkach XII wieku wybudowano tu katedrę. Po zdobyciu tych terenów przez Szwecję, powołano tu uniwersytet, który miał wzmocnić wpływy szwedzkie. Miasto podupadło po zwycięstwie reformacji. Zostało wtedy całkowicie zdominowane przez uczelnię, co można zauważyć także i dziś.

Biblioteka utworzona została w roku 1671. Otrzymała dary króla Szwecji, magnatów (w tym wiele książek przywiezionych jako zdobycze wojenne z Polski), a także część dawnej biblioteki katedralnej.

W początkach XIX wieku księżnica otrzymała własny budynek — wielki neogotycki gmach, wielokrotnie od tego czasu przebudowywany i rozbudowywany. W latach siedemdziesiątych okazał się on zbyt mały na potrzeby biblioteki. Postanowiono rozdzielić zbiory. Powstały wtedy części zwane UB 1 i UB 2. Później wydzielono też UB 3 i UB 4.

UB 1 mieści się w głównym budynku. Tu urzęduje dyrekcja biblioteki, pracownicy merytoryczni sprawujący opiekę nad zbiorami wydziałowymi i instytutowymi, zbiory zabytkowe — starodruki i rękopisy. Poza tym tutaj gromadzone są książki z zakresu nauk humanistycznych, społecznych, teologii i prawa. Zbiory wynoszą około 2,6 mln książek w magazynie głównym i ponad pół miliona w magazynach w osobnych budynkach. Ponadto kolekcjonuje się czasopisma obce (prawie 4000) i Szwedzkie (16 000).

UB 2 znajduje się na terenie wydziału techniki. Jest główną biblioteką z zakresu nauk ścisłych, technologii, medycyny. Zbiory gromadzą 200 000 książek, prawie 3000 czasopism obcych i 6000 szwedzkich.

Wydzielona w 1981 roku część UB 3 gromadzi podręczniki dla studentów — skrypty i opracowania wyznaczone przez wykładowców. Liczba zakupywanych egzemplarzy zależna bywa od ilości studentów — jeden egzemplarz ma przypadać na 10 studiujących. Część książek dostępna jest w wolnym dostępie do półek. Ta część zbiorów ułożona jest działowo. Na miejscu musi być zawsze jeden egzemplarz danego dzieła dostępny w czytelnii. Gdy wykładowca zmienia wyznaczone lektury, dawny zbiór rozdziela się za symboliczną opłatą studentom (książki szwedzkie), książki zagraniczne natomiast kierowane są do UB 1.

Także w 1981 roku wydzielono jeszcze jedną część zbiorów — UB 4. Tu zgromadzono szwedzkie i obce gazety.

Biblioteka uniwersytecka w Lund od kilku lat stosuje odrębny od innych tego typu placówek sposób finansowania. Księgozbiory wydziałowe i instytutowe podlegają finansowo nie bibliotece głównej, ale wydziałom i instytutom. Te niewielkie księgozbiory mają własny budżet, własnych pracowników na etacie wydziału. Biblioteka główna UB 1 i UB 2 sprawuje jedynie nadzór merytoryczny. Niektórzy z pracowników biblioteki głównej są jednocześnie na niewielką część etatu zatrudnieni w placówkach wydziałowych i instytutowych. Biblioteka główna na prośbę pracowników naukowych zakupuje wskazane pozycje. Wykonuje także różne prace zlecone przez wydziały, które same za to płacą.

Współpraca z bibliotekami instytutów i wydziałów nie jest łatwa. UB 1 opiekuje się 35 bibliotekami, natomiast UB 2 podlega ponad 200 niewielkich księgozbiorów. Pracują przy nich osoby często niewykwalifikowane, nie znające się na specyfice pracy bibliotecznej. W wielu przypadkach są to małe zbiory, o podobnych profilach. Dąży się obecnie do połączenia ich w większe kolekcje.

Biblioteka Uniwersytetu w Lund jest skomputeryzowana — ma udział i dostęp do systemu LIBRIS. Natomiast LOLITA to miejscowy system komputerowy obejmujący katalogi, rejestrację czytelników i proces wypożyczania (działa od 1989 roku). Ponadto biblioteka ma dostęp do międzynarodowego systemu informatycznego GOPHER, do Science Citation Index (w UB 2), indeksu cytowań w zakresie nauk humanistycznych, społecznych i sztuki (w UB 1). Możliwości wyszukiwania danych są bardzo duże, a użytkownicy mogą też wydrukować potrzebne spisy literatury.

Katalogi biblioteki do 1957 roku prowadzone były na kartkach przechowywanych w odpowiednich pudełkach. Od 1958 roku zaczęto stosować do katalogowania karty formatu międzynarodowego. Opracowanie komputerowe zaczęto stosować w latach osiemdziesiątych — nikt jednak nie potrafi określić konkretnej daty. Obecnie komputery są oczywistym narzędziem pracy, nikt nie może sobie wyobrazić innego sposobu opracowania. W UB 2 najstarsza część katalogów dostępna jest na mikrofilmach. UB 2 biblioteki uniwer-

syteckiej w Lund jest też jedynym miejscem, gdzie stosuje się UKD oprócz obowiązującego w Szwecji systemu SAB dla opracowania systematycznego.

Starodruki przechowywane są w odrębnych pomieszczeniach. Wydzielono druki szwedzkie XVII wieku (w układzie alfabetycznym) i XVIII wieku (w układzie rzeczowym). Podziwiać tu można najcenniejsze zabytki szwedzkiej sztuki typograficznej i graficznej oraz dzieła twórców skandynawskich. Późniejsze wydania przechowywane są w układzie wzorowanym na układzie niemieckim (stosowany był do roku 1957). W następnych latach stosowano ustawienie księgozbioru według systemu SAB, a od pewnego czasu obowiązuje numerus currens.

Ostatnie cztery lata to czas eksperymentu. Najnowszą literaturę udostępniono czytelnikom w wolnym dostępie do półek. Stwierdzić można, że wzrosło wykorzystanie tych książek. Z książek wyszukiwanych w katalogu komputerowym udostępnianych jest czytelnikom 20%, natomiast z tych w wolnym dostępie — aż 90%. Nie zanotowano jednak wielkich strat w księgozbiorze — przez 4 lata zagubiono 247 woluminów, które zresztą wkrótce się odnalazły — były przedstawione lub odłożone przez pracowników.

Czytelnicy posiadają na kartach bibliotecznych oznaczenia w kodzie kreskowym. Podobnie kodem kreskowym oznakowane są książki. Przed wyniesieniem z budynku woluminów zabezpieczają paski metalowe umieszczone w grzbiecie w czasie wstępnej oprawy przed umieszczeniem na półkach. Rozmagnesowanie pasków metalu następuje w toku wypożyczania, proces odwrotny — przy zwrocie książki.

W bibliotece w Lund prowadzi się wstępne prace nad komputerowym opracowaniem starych druków. Podstawą na razie są karty katalogu systematycznego, po książkę sięga się w razie wątpliwości. Rejestrowany jest tytuł książki, autor, miejsce i rok wydania, opis fizyczny, format. Program TINLib daje szerokie możliwości wyszukiwania — według autora, poszczególnych słów (tylko nie w ortografii szwedzkiej), słów kluczowych. Planuje się wprowadzenie do pamięci komputerowej fotografii stron tytułowych, okładek, zapisów proveniencyjnych, uszkodzeń.

W dziale manuskryptów gromadzone są przede wszystkim archiwa osób prywatnych, związanych z uniwersytetem oraz twórców z okręgu Lund. Podstawą wyszukiwania jest nazwisko właściciela materiałów, bo często bywa utrudnieniem. Rozpisane są jedynie listy według nazwisk nadawców. Jeden z profesorów przekazał do zbiorów biblioteki rękopiśmienny katalog przedstawiający zawartość innych archiwów, wskazujący miejsca poszukiwania materiałów dotyczących różnych osób. Katalog ten jest doprowadzony do roku 1950. Stanowi wielkie ułatwienie dla badaczy.

Obecnie i w dziale rękopisów wprowadza się komputer. Program ARKIN zawiera podstawowe informacje biograficzne o właścicielach kolekcji, przybliża też profil zbiorów i rodzaj gromadzonych materiałów.

Dwutygodniowy pobyt w najważniejszych bibliotekach Szwecji umożliwił mi zapoznanie się z różnymi metodami pracy i technikami stosowanymi w księżnicach. Istotne było też poznanie najcenniejszych zabytków rękopiśmiennych, graficznych i drukarskich znajdujących się w tych bibliotekach, a pochodzących także z Polski.